

KOVÁCS SÁNDOR

A RÁKÓCZI-SZABADSÁGHARC ELSŐ GYŐZTES CSATÁJÁNAK EMLÉKMŰVE

Kárpátalja történelmének legfényesebb lapját a kuruckorban írták – itt ringott a Rákóczi-szabadságharc bölcsője. A nagyságos fejedelem, II. Rákóczi Ferenc által vezérelt felkelő kurucok 1703. július 14–16-án Tiszaújlaknál, a folyón való átkelésért vívott csatában aratták első győzelmüket: itt győzték le Kende Mihály szatmári alispán csapatát. A nem túl nagy létszámú, ám hadászati és stratégiai szempontból semmiképpen sem elhanyagolható jelentőségű csata végkimenetele és különösképpen annak lelkesítő ereje évekre összekovácsolta a kuruc seregeket.

A Tisza-hídon átkelve láthatjuk a legmagyarabb folyót, országokat, sorsokat elválasztó „pozícióját” betöltvén, ugyanis a hídtól nyugatra a Tisza államhatárrá válik. Kelet felé még szabadon kanyarog kárpátaljai, azaz ukrán területen. Ezen a sorsválasztó helyen, a Tiszaújlak–Tiszabecs nemzetközi közúti határátkelőhely kárpátaljai oldalán áll az első győztes csata dicsőségét őrző turulmadaras emlékmű.

A szabadságharc első győztes csatája 200. évfordulójára készülve, Szatmár vármegyében született meg egy emlékmű felállításának gondolata. Szatmár vármegye közgyűlésén Nagy Sándor főjegyző terjesztette elő, hogy a tiszabecsi csataként közismert ütközet helyszínén állítsanak emlékművet. A közgyűlés nagy lelkesedéssel, egyöntetűen határozatot hozott egy emlékoszlop felállításáról. A kormánypárti és ellenzéki tagokból létrehozott emlékbizottság elnökéül Nagy Sándort választották meg. Az emlékművet közadakozásból szándékoztak megvalósítani. Kezdeményezésükhöz Szatmár vármegyén kívül csatlakozott Ugocsa, Bereg és Szatmárnémeti szabad királyi város is.

De rendes magyar szokás szerint, ez sem ment problémamentesen.

Bereg vármegye anyagiakkal nem járult hozzá az emlékműhöz, saját emlékmű állítását tervezték, de az avatási ünneplésen részt vettek. Így az emlékműállítás költségeit Szatmár és Ugocsa vármegyék, valamint Szatmár-

németi város fedezte. De ez még csak a kisebb problémát jelentette. Elbe István, az Országos Széchényi Könyvtár információszolgáltatási igazgatója 2021. január 22-én publikált *Rákóczi-emlékek – Tiszaújlak* című internetes cikkében nagyon frappánsan foglalta össze az emlékműállítás huzavonáját. „A bizottság nem látta esélyét annak, hogy az emlékoszlop az évfordulóra, azaz július 14-re elkészüljön, ezért inkább csatlakoztak az országos Rákóczi-ünnephez, amelynek központi rendezvénye a kassai Rákóczi ereklye-kiállítás volt. Ennek záróakkordjaként, szeptember 20-ra több városban is Rákóczi-ünnepségeket hirdettek.

Az emlékmű avatásának időpontját tehát szeptember 20-ra tűzték ki, azonban a helyszín kiválasztása megosztotta az addig egységesen működő emlékbizottságot. Abban egyetértettek, hogy az emlékmű a Tisza bal partján álljon, azonban a helyszíni szemle során a bizottsági tagok többsége a tiszaujlaki hídról lekanyarodó országút elágazását tartotta a legmegfelelőbb pontnak. Indoklásuk szerint itt érvényesül majd a legjobban az emlékmű látványja. Csakhogy a hídfő, beleértve a tiszabökényi elágazást is, már Ugocsa vármegyéhez tartozott. Ezt a függetlenségi párti tagok, élükön Luby Géza Szatmár megyei képviselővel, nem tudták elfogadni. Azt szerették volna, ha az emlékmű a szatmári oldalon, tehát még a megyéhez tartozó Tiszabecs község határában marad. Ebben a kérdésben nem sikerült megegyezésre jutni, sőt a nézeteltérés ádáz sajtóvitává fajult, amely végül kettéosztotta a bizottságot és a függetlenségi tagok »ellenemlékmű« állítását határozták el.”

Egyébként az ominózus ellenemlékművet Tiszabecsen, a református templom kertjében ugyanazon a napon avatták fel, de azon inkább a Függetlenségi Párt vezetői és hívei gyűltek össze. A hatósági rendezők nagy-szerű szervezésének köszönhetően a két ünneplő tábor között semmilyen torzalkodás nem történt.

A szoborbizottság júniusban Tiszaújlakon tartott ülésén a fő emlékmű helyszínéül az Elbe által leírt útélágazást jelölte ki, a csata emlékére korábban emelt kereszt mögötti térséget. Ugyanekkor választották ki Kepes Sándor színérváraljai emlék- és sírkőgyártó öt bemutatott emlékműterve közül a legmegfelelőbbet.

Hamarosan megkezdődött az emlékmű építése. Egy mesterséges dombot emeltek. Ebbe jelképesen Magyarország 38 (más források szerint, 34) vármegyéjéből származó földet is beépítettek, hirdetvén a magyarság egyívé tartozását. Az alkotást a *Pesti Napló* 1903. szeptember 21-i számában így írta le: „Az emlékmű hat méter magas feltöltésen hét méternyire nyulik az égnek. Színérváraljai

trachit-tufkőből készült, rajta három fekete andezit táblával, tetején egy méter magas és két méter átmérőjű (értsd: szárnyfesztávolságú – KS) bronzból öntött turulmadár van. A gyönyörű emléket Kepes Sándor szinyérváraljai gyáros készítette. Az emlékre Rákóczi jelmondata: »Istennel a hazáért és a szabadságért!«, továbbá a Rákóczi-család jelmondatát: »Si deus pro nobis, quis contra nos!« vésték. A feliratok alatt diszes kuruckorabeli trofeumok vannak.”

Az egyetlen közeli képeslap az emlékműről Lux Gyula gyűjteménye

Egyes források az emlékmű teljes magasságát 18 méterben, mások, s ez a valószínűbb, 13 méterben állapították meg. A dombra kőlépcsősor vezetett fel. A dombtetőt kovácsoltvas kerítés vette körül, a lépcsőnél kettényíló kapuzattal. A dombon emelt oszlop tetején egy kőből faragott gömbön a cikkben említett, nagy méretű, kiterjesztett szárnyú bronz turulmadár csőrében kuruckardot, azaz egy szablyát tartott. Ez a jelkép a megannyi Rákóczi-história közül ugyanis a csatával kapcsolatos legendára utal:

A Rákóczi-szabadságharc kezdetének emlékművét a szovjetek lerombolták, de 1989-ben újjáépült

A bökényi határ és Tiszabecs alatt vívta Rákóczi egyik nagy csatáját Pálffyval. Véres csata lehetett, mert azon a napon sokan meghaltak. Senkinek nem volt őrangyala, csak Rákóczi Ferencnek, akinek a feje fölött ott keringett örködve a turulmadár. Egyszer a labancok kiverték a kezéből a kardját. Nagyon veszélyes helyzetbe került. Ekkor az égből váratlanul lecsapott Rákóczi turulmadara. Karmaival kivájta az ellenfél szemét. A turulmadár szájában volt egy kard. Rákóczi kikapta a csőréből a kardot, és ezzel tudta csak visszaszorítani támadóit.

A legenda alátámasztására a fegyver görbülete a madár testétől elhajló ívelésű volt, hogy a fejedelem számára a markolat könnyen hozzáférhető legyen.

A négyzetes alapú, hármastagolású oszlop lépcsős talapzaton állt. Alsó része szembeötlően szélesebb volt a másik két, kiszélesedő peremekkel tagolt alkotóelemeknél. A legfelső oszloprész alig észrevehetően volt kisebb keresztmetszetű a középsőnél. A szemközti oldal felső részén keretbe foglalt fekete kőtábla hirdette az emlékmű küldetését. Aranybetűs feliratát szinte mindegyik lap közreadta, de annak tördelésű formáját csak egy nagyon megviselt, Lux Gyula gyűjteményében lévő, korabeli képeslapból tudjuk többé-kevésbé rekonstruálni. A táblán felül felfelé ívelt félkörben ez állt:

Istennel a hazáért és a szabadságért

Alatta, középen egy hatágú csillag, lejjebb pedig:

II. RÁKÓCZI FERENCZ

szabadságharczának

kezdetén vívott

1703. július 14-iki

Tiszabecsi győzelme

Az alsó sor pedig lefelé ívelt félkörben:

200 éves emlékezetére.

A középső rész bemélyedésében lévő táblán Jenser Mihály római katolikus főgimnáziumi tanár, festőművész által megrajzolt kuruc fegyverekből és zászlókból álló díszes trophaeum (*diadaljel, győzelmi jelvény*) alatt a Rákóczi család latin nyelvű jelmondata (*Ha Isten velünk, kicsoda ellenünk.*) volt olvasható:

Si Deus pro nobis, quis contra nos.

A legelső, kiszélesedő oszloptörzs bemélyedésében pedig egy harmadik tábla megőrizte az állítatókat:

Emelte:

SZATMÁR vármegye, UGOCSA vármegye,

SZATMÁRNÉMETHI sz. kir. város

közönsége

1903. szept. 20.

Alul, a talapzat jobb szélén, egy kis táblán az alkotó megnevezése szerepelt:

KEPES

SZ. VÁRALJA

Az avatási ünnepségen (beleértve az ellenemlékmű avatásának résztvevőit is) hatalmas, az akkori becslések szerint, 20000 főnyi tömeg vett részt. Az avatásról beszámoló számtalan sajtótudósítás közül a *Pesti Napló* fentebb már idézett számát lapozzuk fel: „Az ünnepélyt a Himmusz elénekklésével nyitották meg, amit gróf Csáky megnyitó beszéde követett. Utána dr. Fechtel János szatmári főgimnáziumi történelemtanár Rákóczit, mint nemzeti szabadsághőst méltatta. Ezt Illyés Bálint képviselő szavalata követte, aki □Rákóczi visszatér□ című ünnepi ódáját szavalta el, amellyel nagy hatást ért el. Majd Nagy Sándor Szatmármegye tiszteletbeli főjegyzője mondotta el ünnepi beszédét, amelynek tartama alatt lehullott az emléket takaró lepel.[...]”

Domahidy István Szatmár vármegye nevében az emlékművet megőrzés végett Ugocsa vármegye közönségének adta át, ennek nevében pedig Becsky

Emil ugocsai alispán vette át. Ezután a Tudományos Akadémia nevében Ballagi Géza mondott nagy hatással hazafias beszédet. Gróf Feleki Géza a történelmi társulat hevében mondott beszédet a Rákóczi kultuszművelődéséről. A Petőfi társaság nevében Zempléni Árpád szavalta el gyönyörű költeményét.

Az emlékre tömérdek koszorút helyeztek. Koszorúkat küldöttek többek közt id. báró Perényi Zsigmond, Ugocsa vármegye, a székesfőváros, Szatmárnémeti, Máramaros vármegye, Szatmár vármegye, a kolozsvári Tudományegyetem, a nagykárolyi Kölcsey-egyesület, Tiszaújlak mezőváros közönsége, Szilágy vármegye, Beregszász, Bereg vármegye, Nagy-Károly, a nagyszöllősi polgári fiu- és leányiskola, Nagybánya város, továbbá igen sok iskola és egyesület. Az ünnepélyt Fátyol Józsi nagykárolyi cigányprímás díszmagyarba öltözött zenekara a Rákóczi indulóval fejezte be.”

Trianon után, a cseh elnyomás éveiben a csata emlékoszlopa elhanyagolt állapotba került. A *Prágai Magyar Hirlap* 1926. augusztus 8-i számában lehangoló képet festett az emlékműről: „A vaskerítés már rozsdamarta és düledező. A kerítésen belül méteres gyom, alig lehet tőle mozogni. A trianoni »bölcsék« idecsapták a Turult a köztársasághoz, most nincs, aki törődjék vele, nincs aki gondját viselje. Olyan, mint az anyja melléről leszakított gyermek. Árva, mint a nemzet, aki állította.” A *Budapesti Hirlap* 1934. október 6-án hasonlóan jellemezte: „Az emlékmű egy összehordott dombocskán áll, rozsdás, gyommal lepett. Olyan, mint egy elhanyagolt sír a hajdani tabáni temetőben. Kerítését már hordja el a szomszédság. Állítólag a tiszaujlaki kultúregyesület feladata lesz, hogy az emlékművet gondozza s ismét visszahelyezze régi fényébe...”

Rákóczi halálának 200. évfordulója közeledtével megújult a Turul-emlékmű. A kárpátaljai magyarság a jubileumot 1935. április 7-én egy, a Tisza-parti emlékműhöz szervezett nagyszabású, tízezer fős, országos zarándoklattal méltatta.

A szovjet megszállás után az 1903-ban állított kurucemlékmű sorsa megpecsételődött. A tiszaujlaki Fábíán Balázs helytörténész a *Kárpátalja* lap 1993/3. számában írta le az emlékmű eltávolításának történetét: „1945 tavaszán a helybeli vezetőemberek, mintegy elkötelezettségüket akarván bizonyítani a szovjethatalom iránt, minden felsőbb utasítás nélkül, csupán az alantas hízelgés céljával földig rombolták az annyira kedvelt és szeretett emlékművet. Anyagát az elesett szovjet katonák emlékművének építéséhez használták fel.”

Először a bronzmadarat verték le a gömb tetejéről, majd a táblákat is leszerelték az obeliszkről. Az eredeti oszlopot ezt követően a szovjet katonák emlékműveként Tiszaújlak főutcáján avatták fel, amely mind a mai napig ott, a házsor között áll. A felső tábla helyére hatalmas vörös csillag, a szovjet jelképrendszer elsőszámú szimbóluma került. *(Ezt a rendszerváltás után eltávolították.)* A helyiek tudatában úgy él, hogy a két alsó eredeti táblát megfordítva visszahelyezték az emlékműre. Az egykori középső tábla hátlapjára vésték fel az új küldetés ukránnyelvű szövegét, az alsóra pedig az elesett szovjet katonák neveit. Igaz, ennek ellentmond az a tény, hogy a mostani táblák szürkék, az eredetiek viszont, a leírásokból tudjuk, feketék voltak. Ezt bizonyítani vagy cáfolni csakis a táblák kiemelésével lehetne. Az emlékdombot az 1947-es nagy tiszai árvíz súlyosan megrongálta, ezt követően a mozdítható köveit a lakosok széthordták, végül teljesen eldózerolták.

A bronzturulmadár Ungvárra, a várba került. Annak ellenére, hogy többen megkérdőjelezik, sőt, egyesek egyenesen tagadják, ez minden kétséget kizáróan a tiszaujlaki emlékmű madara. Ha összehasonlítjuk a táblák kapcsán már említett képslapon a madár fejtartását, a szárnyak tol-

*A turul csőrében a szablya mardványával az ungvári várkertben
Balog Sándor felvétele (2021)*

lazatát, továbbá figyelembe vesszük azt a tényt, hogy a várkertben lévő – a leírttal megegyező méretű madár – csőrében még ma is ott van a szablya darabkája, úgy hisszük, nem lehet kétségünk. A szovjet korszak hajnalán a megalakulóban lévő honismereti múzeumba gyűjtötték össze a vidék nem kívánatos vagy lerombolt emlékműveinek egyes részeit. Így került ide pl. a Herkules-, a Hermész-, a Dayka-, a Perényi- és a Turul-szobor is. Bár várfogsága alatt az idő és a politika viharai a turul csőréből a kardot kitépték, de ma mégis a várkertben kiállítva, a fák közül hamiskásan kacsint a látogatók felé.

A szovjet birodalom végnapjait előidéző, reformokat meghirdető peresztrojka időszakig a környék népe csak az emlékekre támaszkodva tudta felidézni a Rákóczi-emlékművet, nem is reménykedhetett feltámaszásában. Ebben a reményvesztett időszakban Tiszaújlak szülötte, a méltán elismertté vált Vári Fábián László, költő, szépirodalmi lap *Magyar Iffúság* című lap 1987. július 31-i számában a versei mellé írt önvallomásában így fogalmazott: „*A költött szó iránti csodálat apámtól öröklődött reám, s általa érintett meg a történelem, a környéken elevenen élő Rákóczi-kultusz szele is, melynek monumentális tárgyi bizonyítéka volt a község határában magasodó kuruc-emlékmű, a Turulmadár. A csőrében kardot tartó, kőtojáson ülő bronzsast nekem már csak képről volt módomban látni, mivel az 1944-ben felszabadult Tiszaújlak vezetői indokolatlan túlbuzgóságukban a múltat is tagadva megsemmisítették. Helyettük is vezekelve, a jövőért aggódva fordulok néha Májtiény, Zágon és Rodostó felé. Hiszen (helyesen: Hiszek – KS) ezentúl a költészet tudatformáló erejében, a nemzetiségek, a nemzetek, az emberi nem fennmaradásában. Alázatos szolgája ennek a hitnek a ritkán, de az őszinteség bitorában születő költemény.*”

Az írás felelevenítette a tiszapéterfalvai Határőr Agrárcég-Kolhoz népszerű és kiváló vezetője, Bíró Andor, – aki egyébként Ukrajna Legfelsőbb Tanácsának hosszú ideig egyetlen magyar képviselője is volt – meghatározó gyermekkori emlékeit is. Elmondása szerint, Vári Fábián László gondolatai hatására újra felszínre törtek benne a gyermekkorától szívébe zárt, a magyarságot dicsőítő emlékmű magasztos élményei, szikraként táplálták az elpusztított kurucemlékmű mindig is dédelgetett újjáélesztésének tüzeit. Erről ő később visszaemlékezve a *Kárpáti Igaz Szó (KISZó)* 1994. július 16-i számában így elmélkedett: „*A Tiszahát népe évszázadokon át megemlékezett a kuruc hősokról. Az ilyen megemlékezések lelkesítették fiainkat, ébren tartották bennük a hovatartozás érzését, éltették magyarságukat.*” Majd a lap

2002. július 13-i számában így nyilatkozott: „Az emlékmű helyreállításának gondolata mindig is foglalkoztatott bennünket. De reális lehetőség tervünk végrehajtásához csak a peresztrojka idején adódott.”

Az egykori kurucemlék feltámasztása körülményeinek kutatásában, a részletek tisztázásában meghatározó segítséget nyújtott ifj. dr. Bíró Andor, a kolhozelnök fia, aki nem csupán édesapja emlékéit ápolja, hanem maga is aktív kutatóként közismert. Közreműködése nélkül nem sikerült volna az újjáépítés zezugos útvesztőinek tisztázása. Segítségéért ezúton is köszönetünket fejezzük ki neki.

Az elnök kihasználva a Gorbacsovi-korszak megváltozott, új politikai fuvallatait, tekintélyét latba vetve kezdeményezte az emlékmű újjáépítését. 1987-ben hivatalosan kérte az ungvári egyetem történészeinek állásfoglalását. Az emlékmű létjogosultságát igazoló, azaz a Turul-emlékmű újjáépítését támogató – I. M. Hrancsak tanszékvezető professzor és Váradi Sternberg János professzor aláírásával ellátott – november 12-i keltezésű válaszlevél birtokában Bíró Andor a mindenható megyei pártbizottság első titkárához, H. J. Bandrovszkijhoz fordult. Kárpátalja első számú vezetőjének bejegyzése után a megyei tanács végrehajtó bizottsága és a megyei művelődési osztály hozzájárulása formalitásként meg is történt. 1988. február 16-án megszületett a határozat a kuruc emlékmű visszaállításáról.

Bíró Andor a péterfalvai kolhoz nevében a budapesti Művelődési Minisztérium Múzeumi Osztályának osztályvezetőjétől, Dr. Hámory Jánostól, valamint az Országos Széchenyi Könyvtár osztályvezetőjétől, Ottovay Lászlótól kért és kapott korabeli fényképek alapján megrendelte az emlékmű terveit. Az elkészült pályaművet elbírálásra benyújtották az illetékes Kárpátaljai Művészeti Tanácshoz.

Ekkor azonban meglepő fordulat következett be. A művészeti tanács a döntéshozatali munkájába szakértőnek Váradi Sternberg János professzort kérte fel. A professzor váratlanul megvétózta az eredeti emlékmű újjáépítését. Idézzük Bíró Andort a *KISZó* 2002. július 13-i számából: „... Váradi Sternberg János – számomra máig ismeretlen okból – egyszer csak megváltoztatta véleményét. Azt mondta, a turulmadár a faszizmus és a cárizmus jelképe, ezért nem állítható fel. Kuruc lovasszobrot javasolt helyette.” Ez fölöttébb furcsa fordulat volt, hiszen a professzor a kolhozelnökkel baráti kapcsolatokat ápol, és kezdetben messzemenőig támogatta az eredeti emlékmű újjáépítését.

A beadott kérelmet és terveket a tanács elutasította, ezért újabb pályázatot kellett meghirdetni. Az újonnan benyújtott, Rákóczi lovasszobrát, a

Tiszán csónakon átkelő kurucok domborművét ábrázoló pályaművek közül a művészeti tanács 1988. szeptember 5-i ülésén a Rákóczi lovasszobrot, T. I. Rusznak szobrászművész és P. M. Gajovics építész munkáját fogadta el. (*Makettje megtekinthető a tiszpéterfalvai képtárban.*)

Az új köztéri művészeti alkotás, azaz a lovasszobor megépítéséhez szükséges engedélyek azonban meghaladták a megyei szervek hatáskörét, ezért Bírónak a köztársasági, azaz a kijevi hatóságokhoz kellett fordulnia.

Az Ukrán Szovjet Szocialista Köztársaság (USzSzk) Kulturális Minisztériumának vezetője szerencsére korábban már járt a péterfalvai mintagazdaságban, jó kapcsolatban volt annak elnökével, ezért – miután megtudta az elnök eredeti szándékát – 1988. szeptember 27-i válaszlevelében elutasította a Rákóczi lovasszobor létesítésére irányuló kérelmet. A tárca állásfoglalásában felhívta a figyelmet arra, hogy az USzSzk Minisztertanácsa 6582/61 számú, 1988. július 8-i keltezésű engedélye a kuruc felkelő csapatok emlékművének visszaállítására vonatkozik, és nem egy új emlékmű létrehozására. Az újabb, 1988. szeptember 8-án benyújtott emlékmű-tervezet viszont egy kb. 9 méter magasságú talapzatra helyezett lovasszobor volt, amelynek a várható kivitelezési költsége mintegy 90 ezer rubelre rúgott. A Kulturális Minisztérium levelében közölte, hogy a tárca hatásköre csupán a 10 ezer rubel összeget meg nem haladó költségvetésű köztéri alkotásokra terjed ki, az ennél nagyobb összegű alkotások esetén kizárólag a Minisztertanács rendelkezik illetékességgel. Ebben az esetben tehát a megyei szerveknek új eljárást kell kezdeményezniük.

Győzött tehát az eredeti emlékmű visszaállítására irányuló eredeti elképzelés, amiről az említett interjúban Bíró Andor így vélekedett: „*A huzavona, hogy turulmadaras vagy lovasszobor legyen az emlékmű, jó egy évre visszavetette a munkálatokat. Ám, miután a Minisztertanács helyettes elnöke utasítást adott, immár nem volt akadálya annak, hogy az eredeti emlékmű építéséhez lássunk hozzá.*”

A Bíró Andor által beszerzett régi fényképek és képeslapok alapján az agrárcég megrendelte az emlékmű műszaki terveit. Ezeket Lézu Volodimir építész készítette el. A turulmadarat pedig Tarasz Rusznak szobrász, ötvösművész formázta újra. Keisz Gellért és Magyar Sándor fémművesek kivitelezésében elkészült az obeliszket körülvevő, új, díszes kovácsoltvas kerítés. Az emlékmű kivitelezését teljes mértékben az agrárcég finanszírozta, építésében kizárólag a kolhoz alkalmazottjai vettek részt. Az alapköletételkor egy kapszulába helyezett okirat örzi nevüket az utókor számára:

„...*Az elhatározás Bíró Andortól, a Határőr Agrárcég-Kolhoz elnökétől származik, és a tagság egyöntetű helyeslésére talált.*

1989 tavaszán megindultak a helyreállítási munkálatok, melyek a kolhoz költségén, a kolhozi építők keze munkájával folytak.

Építésmérnök: Nagy Lajos

Brigádvezető: Berezovszkij József

Az építőmunkálatokat a kolhozi építőbrigád 11 tagú fertősalmási csoportja végezte:

Csoportvezető: Kis Kálmán

Építők: Samók Kálmán, Nagy Kálmán, Komáromi Béla, Korcsánszki Ferenc, Varga József, Bányai Sándor, Illés Elemér, Taracközi Tibor, Illés András, Kenéz Gergely.

Részt vettek még a munkálatokban:

Asztalosok: Karmacsai Ferenc, Bányai Pál, Bornemisza Sándor.

Darukezelők: Marozsi János, Szakadati Miklós

Gépkezelők, hegesztők: Béner István, Papp József, Csillag György, Gál György, Bagó Géza, Dani János.

Más munkások: Kutasi Tibor, Nagy Gyula, Váradi Mihály, Ifj. Váradi Vilmos, Nagy Lőrinc, Kis Attila”.

Az újjáépített emlékmű tulajdonképpen az eredeti másolata, de van néhány eltérés. Az 1903-as emlékművön a turul csőrében a szablya ívelése miatt, annak két vége a madár testétől elhajlik, hogy a legendához igazodva a markolatot a fejedelem könnyedén kézbe vehesse. Az új emlékművön a szablya íve a madár teste felé görbül, ami valójában nehezíti a markolat elérését. Az oszlop felső két alkotórészébe bemélyedéseket építettek, ezekbe viszont nem állítottak táblákat. A táblákat az alsó, szélesebb tagolás mind a négy oldalának mélyedéseibe helyezték. A szemközti oldalon:

Cum Deo

PRO PATRIA ET LIBERTATE

A jobb oldali táblán ez állt:

A KURUC SZABADSÁGHARC (1703–1711)

ELSŐ GYŐZELMES ÜTKÖZETÉNEK

ÉS AZ 1703. JÚLIUS 14-16

TISZAI ÁTKELÉS EMLÉKÉRE

A magyar nyelvű feliraton kívül az oszlop bal oldalára az állam iránti tolerancia jegyében ukránnyelvű emléktáblát is állítottak:

НА ПА’МЯТЬ

ПРО ПЕРШУ ПЕРЕМОЖНУ БИТВУ КУРУЦІВ

У ВИЗВОЛЬНІЙ БОРОТЬБІ 1703-1711 р.р.

I ПЕРЕПРАВУ НА р. ТИСИ 14-16 ЛИПНЯ 1703 РОКУ

A hátoldalra helyezett táblán az állítatókat két nyelven örökítették meg:

HELYREÁLLÍTTATTA 1989-BEN**А НАТАРՕՐ КОЛХОЗ****ВІДНОВИВ В 1989 РОЦІ****КОЛГОСП «ПРИКОРДОННИК»**

Vári Fábián László a közelmúltban *A kövek árulása* című írásában idézte az egykori kolhozelnököt, akinek köszönhető a tiszaujlaki Turul és a kurucemlékek újjáélesztése: *„Bíró Andor szerint az új emlékmű egy monolit, mélyen a földbe ágyazott vasbeton szerkezet. A bomba sem tudná romba dönteni. Ezek szerint nem szedhető szét, darabjai nem építhetők át egy másik helyszínen, tehát nem kényszeríthető árulásra sem.”*

1989. július 16-án a tiszabecsi ütközet 286. évfordulóján végre felavathatták Kárpátalja első újjászületett emlékművét. Az avatásra a vidék minden magyarlakta településéről érkeztek, de nagy számban képviseltette magát a kárpátaljai ruszinság, sőt a románság is. Az újjáépített emlékművet – a becslések szerint – 8000 ember jelenlétében avatták fel. A szovjetrendszer uralma alá kényszerített Kárpátalja magyarságának ez volt az első igazi nemzeti ünnepe.

Az avatási ünnepség után számtalan hivatalos és sajtómegnyilatkozás méltatta a korszakalkotó jelentőségű eseményt. Mégsem ezeket szeretnénk felidézni, hanem egy magánember, a beregszászi Kerényi Gyula, Pro Urbe-díjas építészmérnöknek az avatóünnepséget követően Bíró Andorhoz írt leveléből idézünk: *„Igen-igen elismerő a »nagy tömeg« véleménye a történelekről, s ennek is, mint sok minden másnak Te voltál a fáklyavivője. Nincs szó, nincs kifejezés az elismerés méltatására. Az Újlakon vasárnap megtartott területi választmányi gyűlésünkön kijelentettem: mint Párizsnak az Eiffel torony a büszkesége – nekünk a »turulos obeliszk«, s ne csak most legyen ilyen látogatott, hanem majd a friss hóban is legyen »kitaposott« út hozzá.”*

Hál' Istennek, a kövek Vári Fábián László által megfogalmazott árulása fennállásának több mint három évtizede alatt sem fenyegeti a bronzsast. A Bíró Andor által megállapított bombabiztosság is bebizonyosodott. Amikor az 1998-as nagy árvíz húszlépcsőnyi magasságig ejtette fogságba Rákóczi emlékművét, az az építők becsületes munkájának köszönhetően sikeresen kiállta a természet eme kihívásának próbatételét. Utóbbiról a lépcsősor jobb oldalán egy emléktábla is tanúskodik:

VÍZÁLLÁS
1998
NOVEMBER 5 - 6

Még az avatási ünnepség után, dr. Szöllősy Tibor aktivista javaslatára, döntés született arról, hogy emlékeztetőül a magyar történelem eme dicső eseményére, a KMKSZ szervezésében azóta minden nyáron, a július 16-hoz legközelebbi vasárnapon a Rákóczi-oszlopnál emlékünnepséget rendeznek. Ez a rendszeresen megtartott Turul-ünnepség, amelyen a magyarok mellett Rákóczi hű népe, a ruszinság is mindig képviselteti magát. Tehát, a Kerényi Gyula által remélt „kitaposott” utat máig nem verte fel a gaz. Rákóczi turuloszlopát nem csupán a vidék népe látogatja, hanem a Kárpátalját felkeresők egyik legfontosabb úticélja, és nem csak a magyaroké. A Turul-emlékmű igazi kárpátaljai magyar–ruszin zarándokhellyé vált.

